

Překlad boje dýkou z Wallersteinského kodexu (a kresby z Dürera a Maira)

Předmluva

Inspirován svým brněnským šermířským kolegou Ondřejem Adámkem z Adamova jsem se tentokrát pustil do překladu textu o boji dýkou. Jako zdroj mi posloužil již jednou osvědčený Wallersteinský kodex (*Codex Wallerstein*).

Historie

O takzvaném Wallersteinském kodexu a o jeho nedokončené kopii z pera Albrechta Dürera jsem pojednal v předmluvě ke svému překladu boje dlouhým mečem. V souvislosti s pasážemi o boji dýkou z Wallersteinského kodexu však stojí za zmínku, že je zčásti převzal do jednoho ze svých děl "*Opus amplissimum de arte athletica*" Pavel Hektor Mair (*Paulus Hector Mair*), o jeho osudech opět více v předmluvě k boji mečem.

Rukopis a transkripce

Rukopis Wallersteinského kodexu je uložen Univerzitní knihovně v Augšpurku pod označením Cod. I.6.4°.2. Torzo Dürerova rukopisu lze nalézt pod označením Cod. 1246 v Univerzitní knihovně v polské Vratislavi (popř. jako HS. 26-232 v knihovně Státní univerzity v Michiganu). Zmíněný Mairův rukopis označený Cod. Vindob. 10825/6 je uložen v Rakouské národní knihovně ve Vídni.

Transkripce a Dürerovy kresby opět pochází ze studie Fridricha Dörnhöffera (ke stažení na <http://www.fioredeiliberi.org/topics/>). Vyobrazení Wallersteinského kodexu jsem i tentokrát přebíral ze stránek sdružení Arma (<http://www.thearma.org/Manuals/CodexW.htm>), odkud pocházejí též vyobrazení Mairova.

Překlad

Stejně jako v předchozích případech nepřekládám celý rukopis, ale tématicky vymezenou část – boj dýkou beze zbroje. Pokusil

jsem se i tentokrát o přiřazení Dürerových kreseb k odpovídajícím pasážím a vyobrazením Wallersteinského kodexu. Musím však uvést, že, na rozdíl od zápasu nebo boje mečem, v případě dýky se Dürer nedržel originálu.

Zatímco Wallersteinský kodex pojednává o střetu dvou soupeřů vyzbrojených dýkami, Dürer převážně zobrazuje boj protivníků, z nichž dýku má pouze jeden. Lze snad spekulovat, že Dürer vycházel z pasáží pojednávajících o zápase a snažil se je výtvarně ozvláštnit ozbrojením jednoho z bojujících a nebo že v tomto případě kopíroval jiný zdroj než Wallersteinský kodex (mnohé jeho techniky např. připomínají dílo Itala Fiore Dei Liberiho). Vyloučit nelze podle mne ani to, že boj holýma rukama proti dýce Wallersteinský kodex původně obsahoval, ale někdy poté, co s ním Dürer pracoval, se tyto pasáže z rukopisu ztratily (kodex byl do dnešní podoby svázán až později v průběhu XVI. století).

I přesto jsem se pokusil, trochu spekulativně, čtyři z Dürerových devíti kreseb k určitým pasážím z Wallersteinského kodexu přiřadit. Jde o techniky založené na podobném principu, byť ne zcela totožné. Ke každému přiřazení připojuji krátké vysvětlení v poznámce.

Pro malou návaznost Dürera jsem tentokrát připojil k příslušným pasážím i kresby Mairovy. Zde by však pro skutečně odpovědné srovnání obou děl bylo třeba hlouběji prostudovat textové komentáře v Mairově rukopisu, které jsou vcelku rozsáhlé a jejich úplnou transkripci zatím nemám k dispozici.

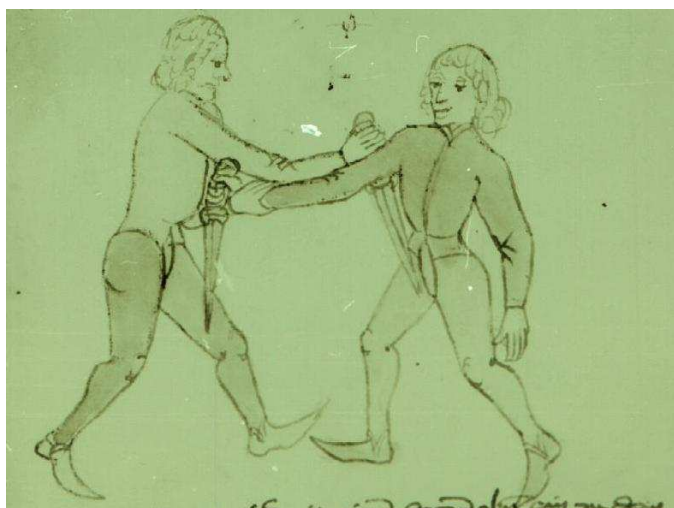
Toto dílko je věnováno Ondrovi, který si udržuje zápal i tam, kde já občas polevuji. Započato v dubnu, dokončeno v červnu 2009.

Karel Černín, SHŠ Revertar, Zlín
e-mail: kcernin@seznam.cz

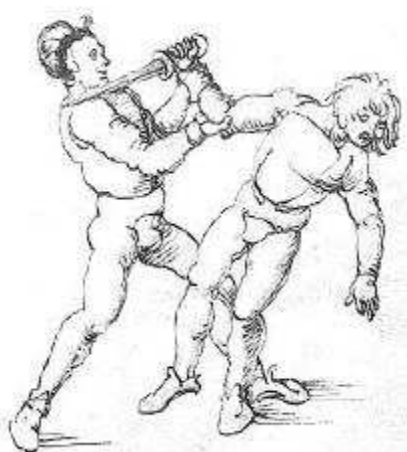
Item sticht dir ainer mit dem degen oben ein zu dem gesicht, so var auf mit deiner äbichen (verkehrten) tencken hant und an seinen arm und reib (dreh) ihn den arm und tu, als welstu in mit deinem degen in den hals stechen, und stich in über seinen arm, als hie gemalt stet, und zeuch, so pricht im der arm ab.

W. fol 22, Abb. S. XLI.

Im dolchen stendt der stent inn als 14 bar

Dürer: Tab. 48 č. 14¹

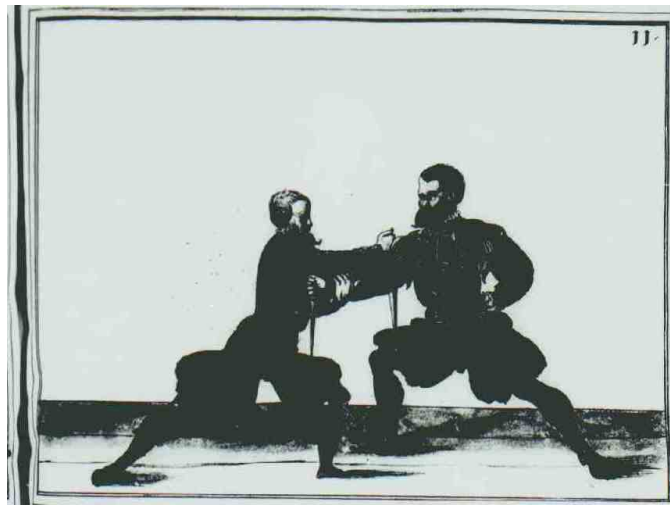
¹ Tato Dürerova kresba pravděpodobně zobrazuje řešení podobné situace, tedy po zachycení soupeřovy útočící paže levou rukou, v případě neozbrojeného bojovníka. Stojí za povšimnutí, že v Dürerově verzi zkracuje bojovník nasazující páku levou nohou za nohy soupeře, čímž zvyšuje pravděpodobnost, že se mu podaří dostat svého protivníka na zem. Obdobnou techniku zobrazuje spis italského mistra Fiore De Liberioho, verze Getty, pátá hra prvního mistra.

fol. 22r

Nuže bodne-li ti někdo dýkou nahoře na obličej, tak vyraz svou rubovou² levou rukou spodem na jeho paži. A zkrut' mu paži a dělej, jako bys jej chtěl svou dýkou bodnout do krku a bodni jej přes jeho paži, jak zde stojí vyobrazeno, a zatáhni. Tak mu zlomíš paži.³

V dýce stojí postavení ve čtrnácti strofách.⁴

Mair: Tab. 11⁵

² Míneha je zřejmě ruka obrácená hřbetem dolů. Pro případné jiné výklady však ponechávám zde i na dalších místech doslovný překlad.

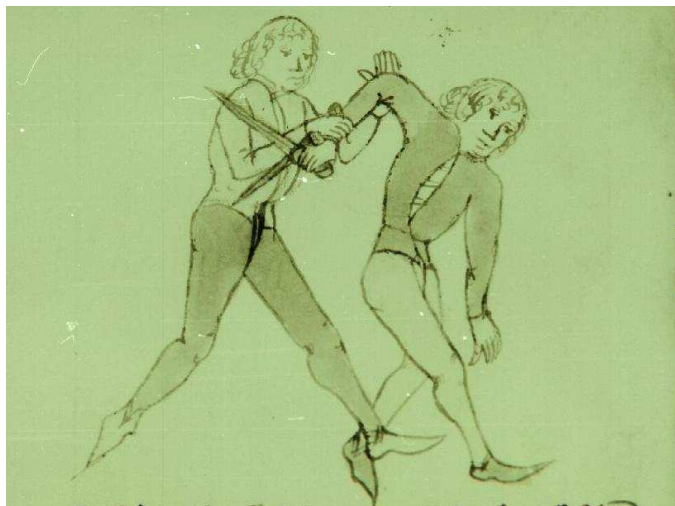
³ Páku založenou na obdobném principu najdeme v rukopise Pavla Kala (*Paulus Kal*), Cgm 1507, fol. 77r.

⁴ Tato poznámka je přičiněna dodatečně, zřejmě rukopisem P.H. Maira.

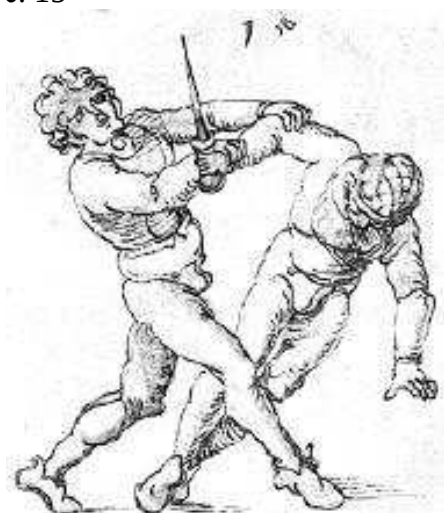
⁵ Stojí za pozornost, že Mair zde zobrazuje odlišný úchop soupeřovy pravé ruky s dýkou. Toto zachycení si lze však jako obranu proti hornímu bodu na obličej zmíněnému ve Wallersteinském kodexu jen obtížně představit.

Item sticht dir ainer oben zu dem gesicht, so vaß deinen deggen auf dein rechte hant und var auf damit und vach den stich darauf und greif mit deiner tencken hant an seinen elpogen und heb auf, als hie gemalt stet, so prichst du im den arm und nimst im den deggen.

W. fol. 22^v, Abb. S. XLII; ähnlich Dürer, Taf. 48, Nr. 15.

Tab. 48 č. 15⁶

⁶ Tuto Dürerovu kresbu přiřazuje (jako jedinou) k dané pasáži Dörnhöffer. Základní princip odpovídá, jen s tím rozdílem, že Dürerův bojovník nemá dýku, takže útok musel být kryt, na rozdíl od popisu ve Wallersteinském kodexu, holou paží. Také poloha nohou je odlišná. Dürerem zobrazená akce je důraznější, neboť soupeřovy nohy jsou zablokovány krokem pravé nohy bojovníka, který nasazuje páku, což stejně jako v předchozím případě umožňuje soupeře snáze shodit na zem. Obdobnou akci lze nalézt v rukopise Fiore Dei Liberiho, verze Getty, čtvrtá hra třetího mistra.

fol. 22v

Nuže bodne-li ti někdo nahoře na obličej, tak popadni svou dýku na svou pravou ruku a s tím vyraz nahoru. A zachyť na to ten bod a uchop svou levou rukou jeho loket a zvedni nahoru, jak zde stojí vyobrazeno. Tak mu zlomíš paži a vezmeš mu dýku.⁷

Mair: Tab. 58

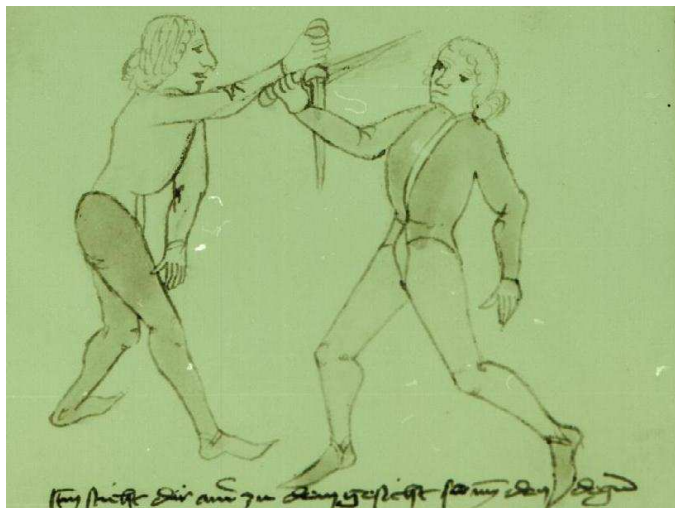
⁷ Podobnou techniku, ovšem beze zbraně, lze nalézt ve spise Pavla Kala, Cgm 1507, fol. 79v. Stejně tak lze techniku na podobném principu (ale po odlišném vykrytí útoku) nalézt ve spise Jana Talhoffer z roku 1467, tab. 176, kde je zobrazena též obrana proti ní.

Item sticht dir ainer zu dem angesicht, so nim den
degen auf deinen rechten arm und vach (fang) den stich
darauf und wint im mit deinem spicz über seinen arm
und zeuch an dich, als hie gemalt stet, so nimstu im
den deggen oder du prichst im den arm ab.

W. fol. 23, Abb. S. XLII.

fol. 23r

Nuže bodne-li ti někdo na obličej, tak vezmi dýku
na svou pravou paži a zachyt' ten bod na to. A
přetoč mu svou špici přes jeho paži a zatáhni
k sobě, jak zde stojí vyobrazeno. Tak mu vezmeš
dýku nebo mu zlomíš paži.⁹

Tab. 48 č. 16⁸

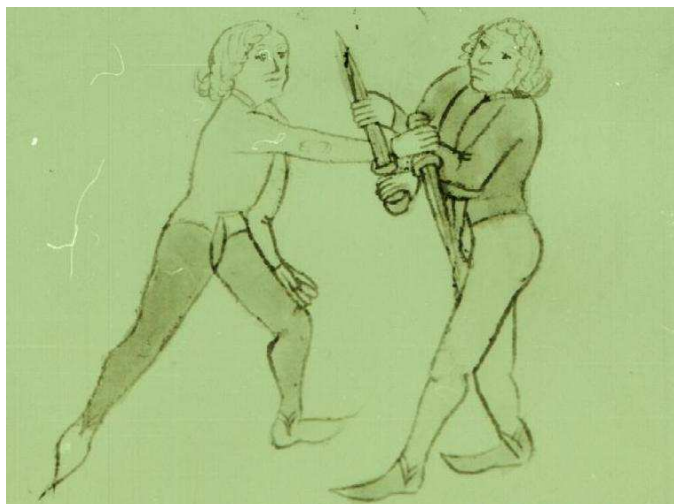

⁸ Na Dürerově kresbě může být vyobrazeno obdobné vylomení dýky z ruky pro neozbrojeného protivníka. Ten mohl po zachycení soupeřova útoku pravačkou sáhnout levou rukou po jeho čepeli a kroutit mu dýku z ruky stejným směrem, jako je popsáno ve Wallersteinském kodexu. Protože však ve hře je u Dürera ještě druhý soupeř, je situace značně nepřehledná a přiřazení této kresby tak zůstává v rovině pouhé spekulace. Lze pouze konstruovat určitou paralelu s technikou zobrazenou u Fiore Dei Liberiho, verze Pisani Dossi, první hra třetího mistra.

⁹ Totožnou techniku nacházíme ve spise Jana Talhofferera (*Hans Talhoffer*) z roku 1467, tab. 170. V Mairově spise se mi naopak v tomto případě odpovídající vyobrazení dohledat nepodařilo.

Item sticht dir ainer oben zu dem gesicht, so stich mit deinem degen von unden auf mit abicher hant umb seinen rechten arm und var mit deiner tencken hant vorn an spicz und zeuch nider zu der erden, als hie gemalt stet, so helcztu (hältst du) in mit gewalt. Wildu ledig werden, so nim deinen degen in die tenck hant und stich in.

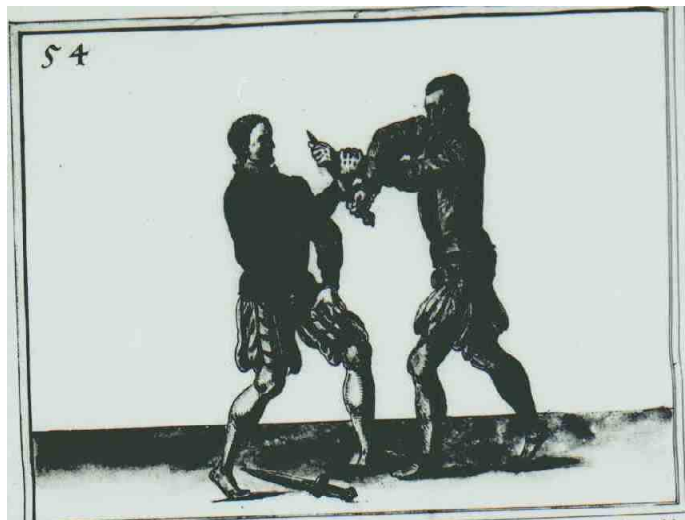
W. fol. 23^v, Abb. S. XLII.

fol. 23v

Nuže bodne-li ti někdo nahoře na obličej, tak bodni svou dýkou zespoda nahoru rubovou rukou kolem jeho pravé paže a vyraz svou levou rukou vpřed na špici a zatáhni dolů k zemi, jak zde stojí vyobrazeno. Tak jej násilím zadržíš. Chceš-li se osvobodit, tak vezmi svou dýku do levé ruky a bodni jej.¹⁰

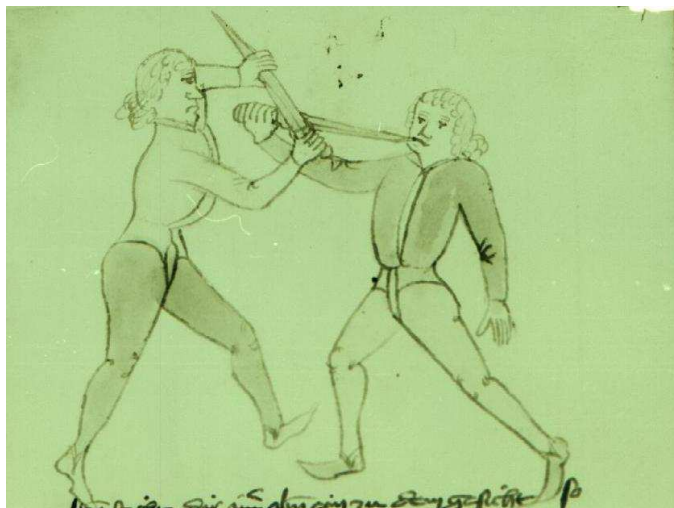
Mair: Tab. 54

¹⁰ Tuto techniku nalezneme ve spise Jana Talhoffer z roku 1467, tab. 184, kde je nazývána Nůžky (*Schere*). Zobrazuje ji též Pavel Kal, Cgm 1507, na fol. 77v, na následujícím foliu pak ukazuje „zrcadlovou“ protiakci.

Item sticht dir ainer oben ein zu dem gesicht, so
 vaß deinen degen in paid hent und vach den stich auf
 und wint im den knopf über seinen rechten arm, als hie
 gemalt stet, so schlechstu in seinen degen in das angesicht.

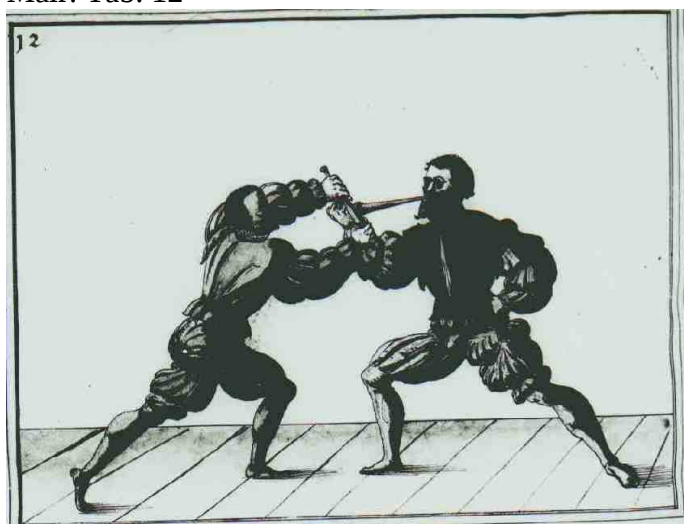
W. fol. 24, Abb. S. XLII.

fol. 24r

Nuže bodne-li ti někdo nahoře na obličej, tak
 popadni svou dýku do obou rukou a zachyt' ten
 bod na (to). A přetoč hlavici přes jeho pravou
 ruku, jak zde stojí vyobrazeno. Tak jej udeříš jeho
 dýkou do obličeje.¹¹

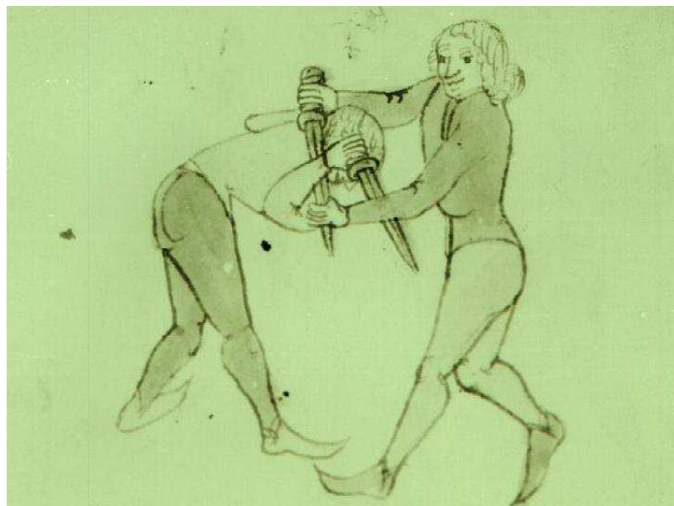
Mair: Tab. 12

¹¹ Totožnou techniku lze nalézt ve spise Jana Talhoffera z roku 1467, tab. 182. Naproti tomu Fiore Dei Liberi, verze Getty, šestá hra šestého mistra, upřednostňuje vylomení dýky na opačnou stranu (pomocí hrotu, nikoliv hlavice).

Item sticht dir ainer oben ein zu dem gesicht, so
 vaß deinen degen in paid hent, als vor, und vach den
 stich darauf und lauf vast hinter sich zuruck mit im
 und dauch ymen (ihn) über seinen kopf an den hals,
 als hie gemalt stet, so zeuchstu in auf dy erden.

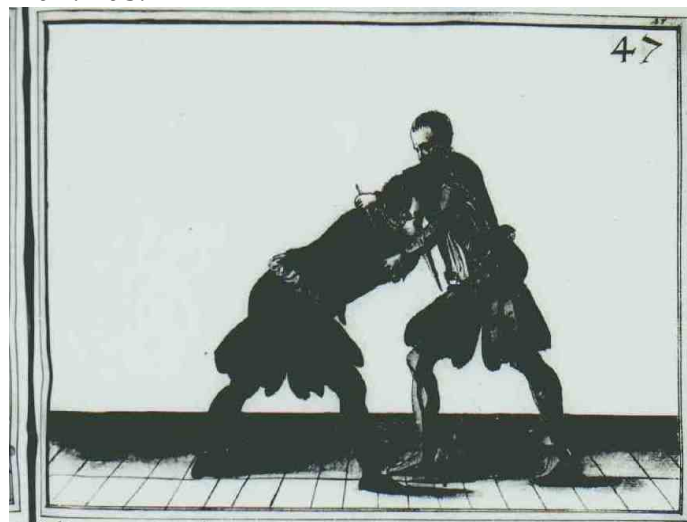
W. fol. 24^v, Abb. S. XLII.

fol. 24v

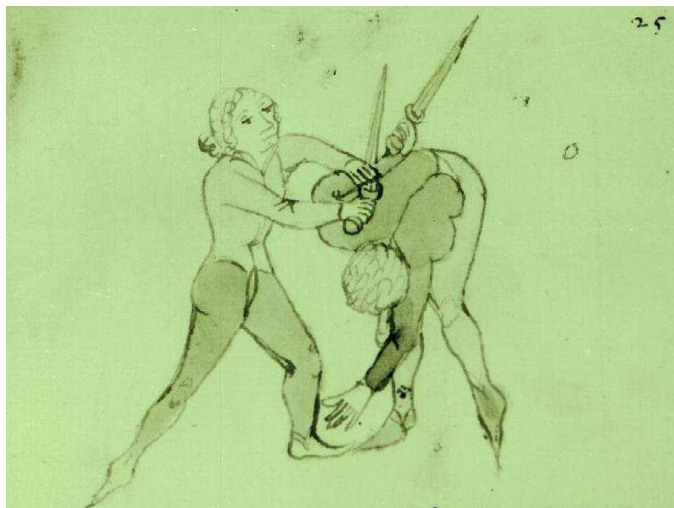
Nuže bodne-li ti někdo nahoře na obličej, tak
 popadni svou dýku do obou rukou jako předtím a
 zachyť na to ten bod. A běž s ním rychle dozadu
 za něj a klesni mu za jeho hlavu na krk, jak zde
 stojí vyobrazeno. Tak jej stáhneš na zem.

Mair: Tab. 47

Item sticht dir ainer zu dem gesicht, so vach den stich, alz vor, und laß dein tencke hant und faß im seinen rechten arm und reib in von dir nider gegen deine rechte seiten und verbürff (?) den degen und stich in über sein agsel und zeuch in an dich und reib im den arm auf den rucken, als hie gemalt stet, so pincztu in mit dem degen.

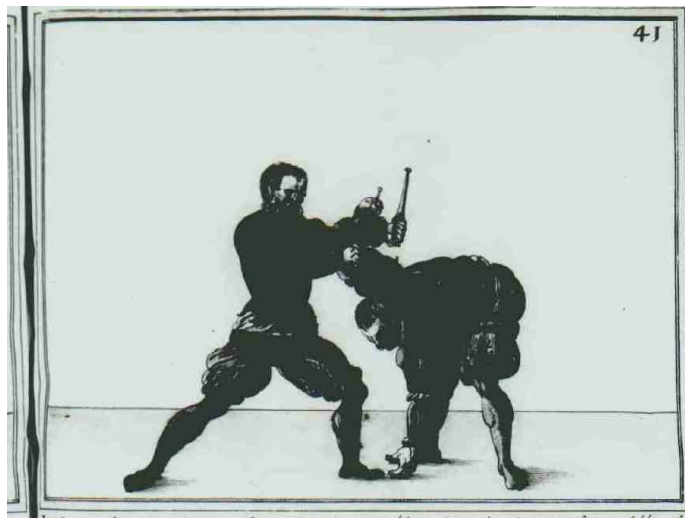
W. fol. 25, Abb. S. XLII.

fol. 25r

Nuže bodl-li ti někdo na obličej, tak zachyt' ten bod jako předtím. A uvolni levou ruku a popadni mu pravou paži a zkrut' jej před sebou dolů proti své pravé straně. A stoč(?)¹² dýku a bodni jej přes podpaždí¹³ a táhni jej na sebe a zkrut' mu paži na záda, jak zde stojí vyobrazeno. Tak mu zavážeš dýku.¹⁴

Mair: Tab. 41

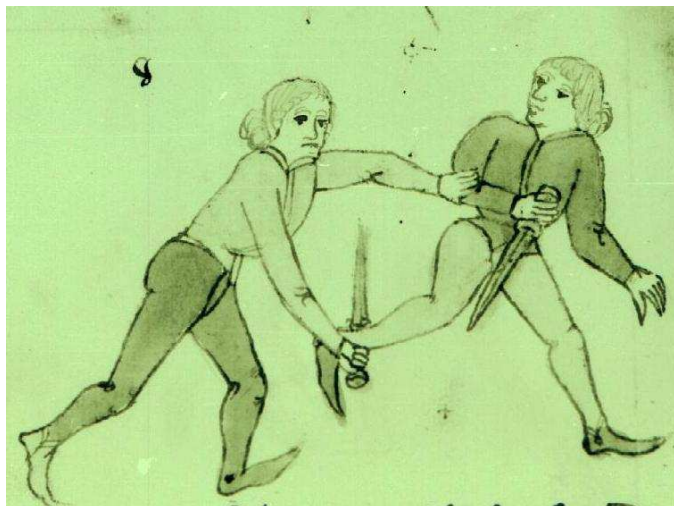
¹² S transkripcí tohoto slova si nevěděl rady Dörhöffer ani novodobí přepisovači (vždy se objevuje s otazníkem značícím nejistotu zpracovatele). Proto jde v tomto případě spíš o odhad než o překlad.

¹³ Slovo *agsel* může značit též rameno či paži.

¹⁴ Podobnou techniku lze nalézt ve spise Jana Talhoffera z roku 1467, tab. 173

Item sticht dir ainer oben zu dem gesicht, so vaß deinen degen auf den rechten arm und vach den stich darein und stoß in mit der tencken hant an seinen elpogen von dir, das er sich vor dir umker, und faß in pey einem fuß mit deinem degen, alz hie gemalt stet, so wurfstu in.

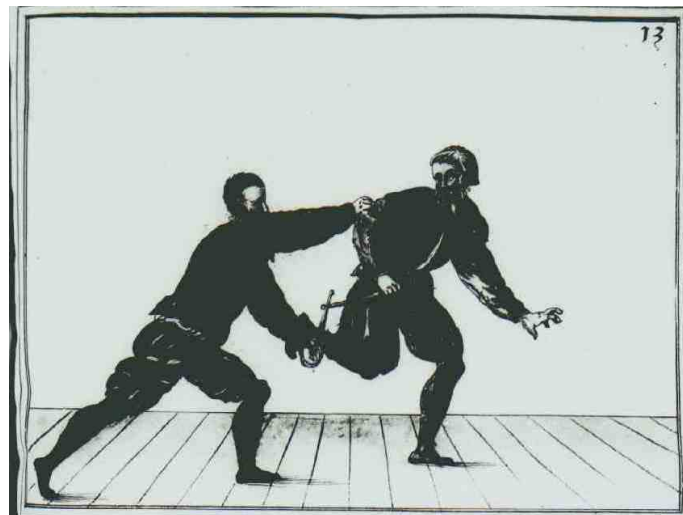
W. fol. 25^v, Abb. S. XLIII.

fol. 25v

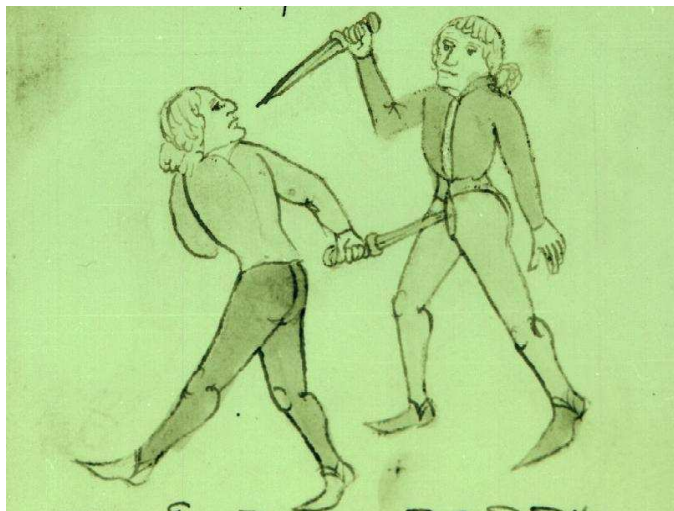
Nuže bodl-li ti někdo nahoře na obličej, tak popadni svou dýku na pravou paži a zachyt' na to ten bod a strč jej levou rukou za loket od sebe, takže se před tebou otočí. A popadni jej dýkou za jednu nohu, jak zde stojí vyobrazeno. Tak jej shodíš.

Mair: Tab. 13

Item stet ainer gegen dir mit ainem degen und
 thu (du) hast sarg (sorg) auf in, so lauf gar festlich auf
 in und, sam (wie wenn) welstu oben in das gesicht
 stechen, und ker dich vor im umb auf dein rechte seiten
 und stich in unden zu den hoden, als hie gemalt stet.

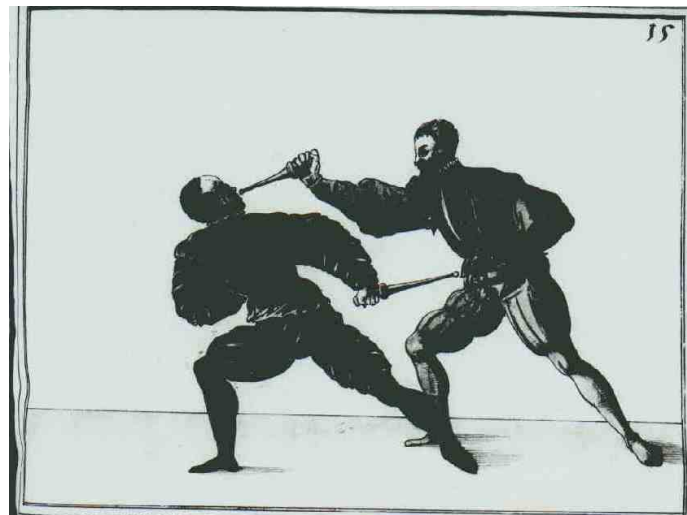
W. fol. 26, Abb. S. XLIII.

fol. 26r

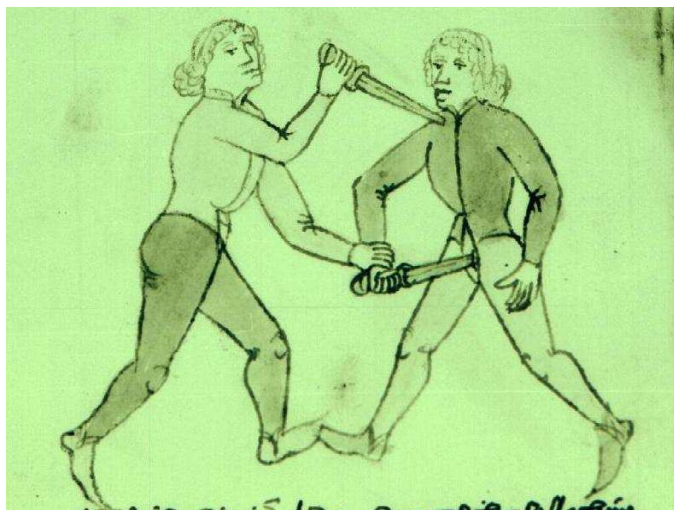
Nuže stojí-li někdo proti tobě s dýkou a ty z něj
 máš obavy, tak běž vcelku okatě na něj a učiň,
 jako bys jej chtěl bodnou nahoře na obličej. A otoč
 se před ním dokola na svou pravou stranu a bodni
 jej dole do varlat, jak zde stojí vyobrazeno.

Mair: Tab. 15

Item sticht dir ainer oben zu dem gesicht, so slag
in mit deiner tencken hant außen auf sein rechtew hant,
so sticht er sich selb in dy hoden und stich in dann mit
deinem degen oben ein zu dem hals, als hie gemalt stet.

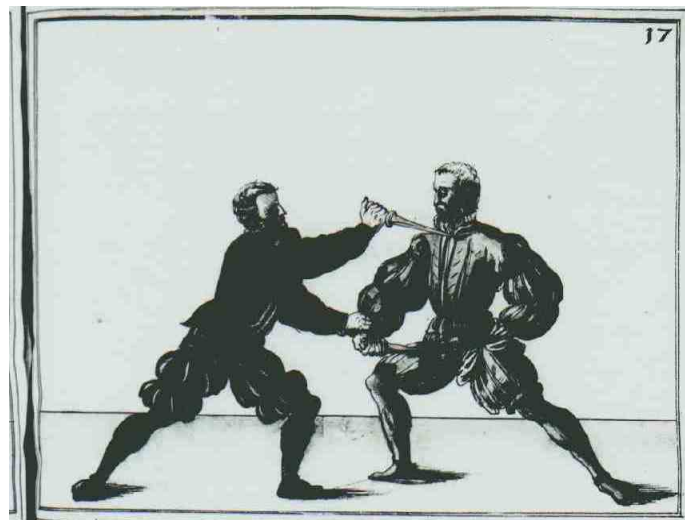
W. fol. 26^v, Abb. S. XLIII.

fol. 26v

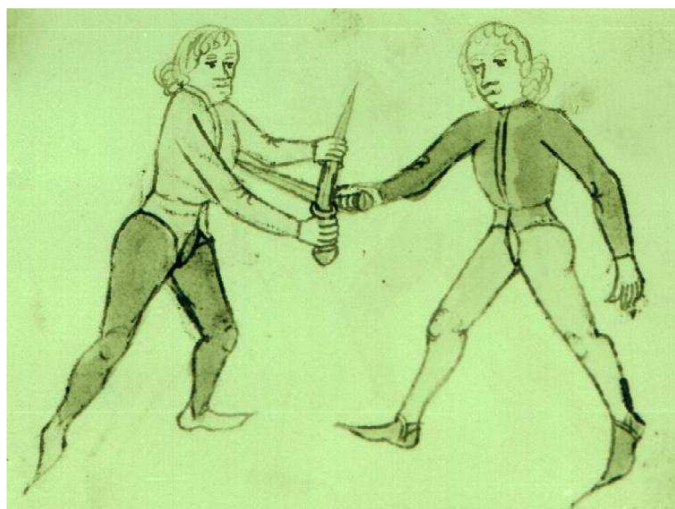
Nuže bodne-li ti někdo nahoře na obličej, tak jej
udeř levou rukou zvnějšku na jeho pravou ruku,
tak se sám bodne do varlat. A bodni jej pak svou
dýkou nahoře do krku, jak zde stojí vyobrazeno.

Mair: Tab. 17

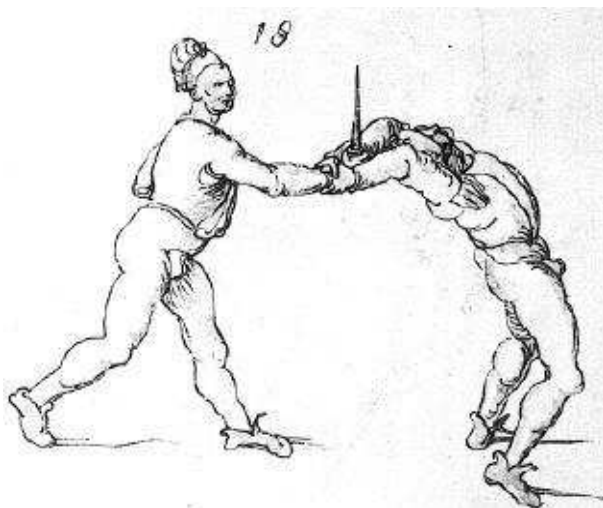

Item sticht dir ainer unden zu dem pauch den wälschen stich, so vaß deinen deggen in paid hent und val im oben auf seinen deggen und vaß mit deiner tencken hant sein rechte und ker dich reschlich umb vor im und zeuch in über die agsel, so prichstu im den arm ab.

W. fol. 27; Abb., die aber nicht zum Texte paßt, S. XLIII.

Tab. 49 č. 18¹⁵

¹⁵ Dürer v tomto případě zřejmě zobrazuje pokus o zlomení paže přes rameno, které je popsáno jako pokračování ve Wallersteinském kodexu a je známé i z dalších zdrojů (např. ve spise Fiore Dei Liberiho, verze Getty, šestá hra devátého mistra). Odlišnost od Wallersteinského kodexu je jednak v tom, že o zlomení paže se zde opět pokouší neozbrojený bojovník a dále, že Dürer pravděpodobně zpodobňuje obranu proti této akci, která spočívá ve stržení soupeře zpět a zbavení jej rovnováhy.

fol. 27r

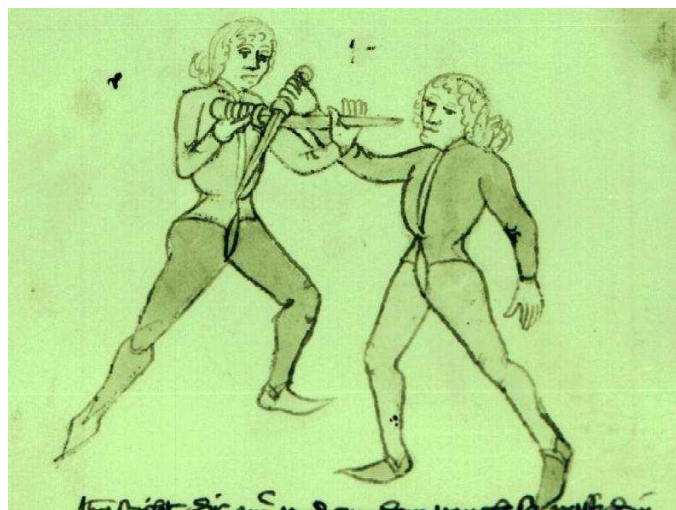
Nuže bodne-li ti někdo dole na břicho vlašský bod¹⁶, tak popadni svou dýku do obou rukou a padni mu nahoře na jeho dýku. A popadni svou levou rukou jeho pravou a otoč se čile před ním a táhni jej přes rameno. Tak mu zlomíš paži.¹⁷

¹⁶ Míněn je zřejmě italský bod. Pokud si tuto informaci spojíme s textem na fol. 28v, tak se zdá, že Němci bodali rádi soupeře do hlavy v dýkovém držení, Italové si libovali v bodech na břicho v nožovém držení a typický Francouz mířil v tomtéž držení na hrud'. Zkrátka jiný kraj, jiný mrav.

¹⁷ Popsanou techniku nacházíme ve spise Jana Talhoffera z roku 1467, tab. 182. Stejný kryt zobrazuje též Fore Dei Liberi, verze Getty, první hra osmého mistra, jak je ale uvedeno v komentáři k Dürerově kresbě, popsané zlomení paže je naproti tomu vyobrazeno v témže spise až jako šestá hra devátého mistra. Toto je druhý případ, kdy se mi nepodařilo dohledat odpovídající vyobrazení u Maira.

Item sticht dir ainer unden zu dem pauch, so vaß
deinen degen in paid hent und vall im auf den stich
und treib in mit deinem degen gegen dein rechte seiten
und heb über sich auf in dy höch, als hie gemalt stet,
so wincztu im den degen aus der hant.

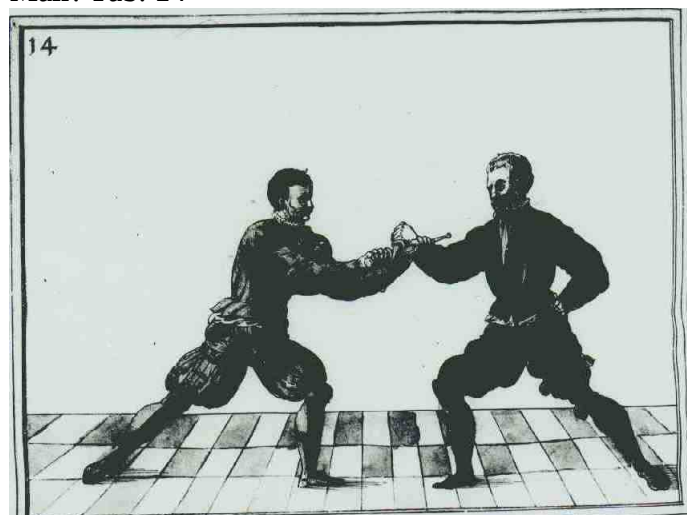
W. fol. 27^v, Abb. S. XLIII.

fol. 27v

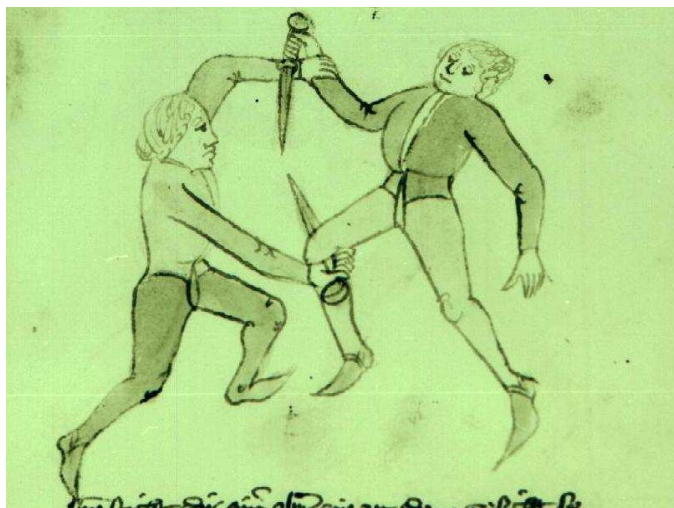
Nuže bodne-li ti někdo dole na břicho, tak popadni
svou dýku do obou rukou a padni mu na ten bod.
A stoč jej svou dýkou ke své pravé straně a zvedni
nad sebe do výše, jak zde stojí vyobrazeno. Tak
mu vytočíš dýku z ruky.

Mair: Tab. 14

Item sticht dir ainer oben ein zu dem gesicht, so
 var auf mit deiner abichen tencken hant und prich im
 den stich auß und stich in mit deinem degen zbischen
 der pain und heb in auf, als hie gemalt stet, so würfstu
 in auf den rucken.

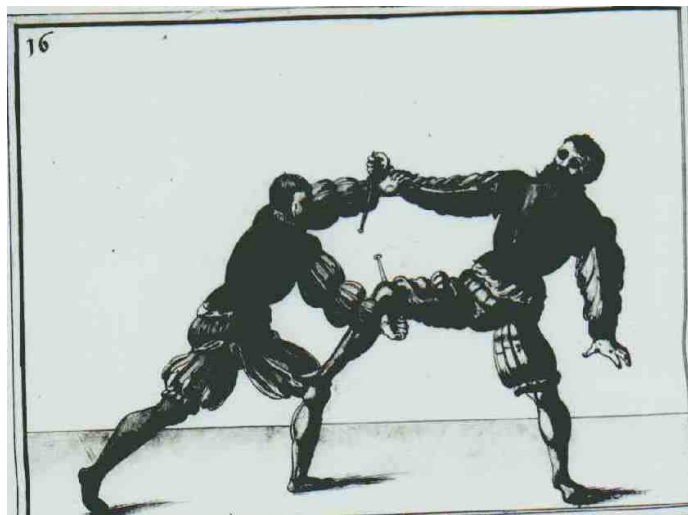
W. fol. 28, Abb. S. XLIII.

fol. 28r

Nuže bodne-li ti někdo nahoře na obličej, tak
 vyraz svou rubovou levou rukou a překaz mu z
 (toho) ten bod. A bodni mu svou dýkou mezi nohy
 a zvedni jej, jak zde stojí vyobrazeno. Tak jej
 shodíš na záda.¹⁸

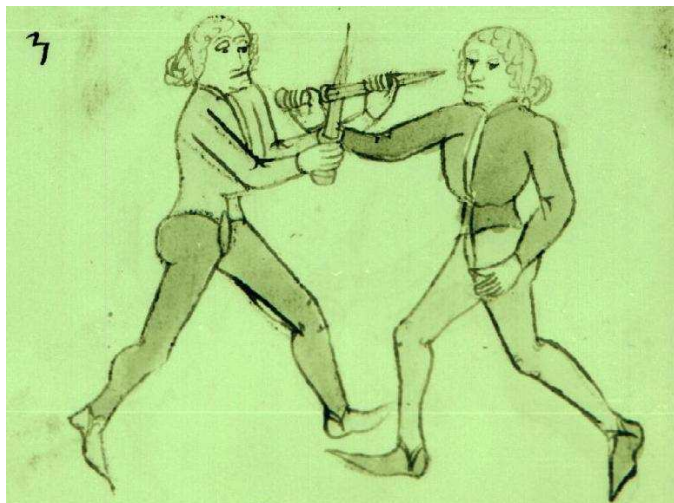
Mair: Tab. 16

¹⁸ Podobnou techniku, kdy ale dochází k zachycení soupeřovy levé nohy, lze nalézt ve spise Jana Talhoffera z roku 1467, tab. 173. Obdobnou techniku beze zbraně zachycuje též Fiore dei Liberi, verze Getty, dvacátá hra prvního mistra.

Item sticht dir ainer mit langem degen nach der prust als franczoschisch, so var auf mit deiner tencken abichen hant unten an seinen degen und leg im deinen degen auf seinen rechten arm und prich im den degen darüber auß, als hie gemalt stet.

W. fol. 28^v, Abb. S. XLIV.

fol. 28v

Nuže bodne-li ti někdo dlouhou dýkou na prsa jako Francouzi, tak vyraz svou rubovou levou rukou dole na jeho dýku a polož mu jeho dýku na jeho pravou paži a vylom mu přes to dýku pryč (z ruky), jak zde stojí vyobrazeno.

Mair: Tab. 18

